

foodwatch position paper: Naar een veilig en preventief voedselsysteem

Ons voedselsysteem is gebroken. Een greep uit de verschillende campagnes van foodwatch laat zien dat Europese voedselwetgeving, waarin het voorzorgsbeginsel en een preventieve aanpak tegen fraude centraal staan, onvoldoende wordt toegepast. Consumenten worden aan de lopende band misleid, en worden onvoldoende beschermd tegen gezondheidsrisico's (waaronder bij de toelating van mogelijk schadelijke stoffen) en tegen voedsel fraude en – schandalen.

De BSE crisis in 2001 liet zien hoe riskante praktijken in de voedsel- en voedingsindustrie de gezondheid van consumenten in groot gevaar had gebracht, met zelfs dodelijke slachtoffers als gevolg. Met de crisis werd het falen van overheden om burgers hiertegen te beschermen op pijnlijke wijze duidelijk. Zij was ernstig tekort geschoten in het opstellen van strenge wet- en regelgeving en had haar rol als toezichthouder verkwanseld. In navolging van deze crisis ontstond er een ambitieuze hervormingsagenda om de veiligheid van consumenten in heel Europa te verbeteren.

Vandaag de dag blijkt de positie van de consument helaas nauwelijks verbeterd. Nog altijd is de consument niet de baas over de markt, is er geen sprake van volledige toegang tot informatie en bevindt de consument zich juridisch in een achtergestelde positie ten opzichte van producenten en verkopers. Ondanks de goede intenties is in de praktijk weinig terecht gekomen van de ambities om te komen tot een preventief systeem dat consumentenbescherming voorop stelt. Bindende rechtsprincipes (o.a. het voorzorgsbeginsel en traceerbaarheid) en concrete wetgeving op gebied van de bescherming van de volksgezondheid en de preventie van fraude, schieten structureel tekort. Dankzij haar enorme lobbykracht is de voedingsindustrie erin geslaagd om een preventieve benadering en effectieve toepassing van voedselwetgeving op alle niveaus te ondermijnen.

Preventie van voedsel fraude en informatieverstrekking aan consumenten

Door aanhoudende voorbeelden van voedsel fraude is het vertrouwen in de voedsel sector sterk gedaald; een vertrouwen dat nog steeds niet is hersteld. Voorbeelden van voedsel fraude blijven op grote schaal aanhouden en consumenten die hier slachtoffer van worden genieten nog steeds onvoldoende bescherming. Zij worden niet proactief geïnformeerd en als er al informatie komt (vaak alleen na herhaalde Wob-verzoeken en juridische processen van foodwatch), gebeurt dit zo laat dat producten al lang zijn geconsumeerd.

Consumenten hebben niet alleen belang bij betere informatieverstrekking waar de volksgezondheid op het spel staat, maar ook in gevallen van fraude. Consumenten hebben het recht om te weten wat zij eten. Om dit recht ook te kunnen uitoefenen moeten zij, niet alleen in geval van gezondheidsrisico's maar ook wanneer er sprake is van voedsel fraude, meteen op de hoogte worden gesteld. Alleen zo kunnen zij de desbetreffende voedsel producten tijdig terug brengen. Daarnaast ontbreekt er op dit moment een effectief rechtsmiddel voor consumenten die slachtoffer zijn geweest van gezondheidsschade of fraude.

Om te komen tot een preventief systeem dat consumentenrechten en de volksgezondheid voldoende borgt en beschermt, zijn de volgende verbeteringen noodzakelijk:

- Informatieplicht voor overheid en bedrijven. Waaronder bijvoorbeeld het volledig en onmiddellijk publiceren van inspectieresultaten, in het bijzonder in het geval van wetsovertredingen;
- Juridische verankering van informatierecht voor consumenten
- Strafrechtelijke en civielrechtelijke maatregelen om informatieplicht en informatierecht te borgen.
- Consumenten krijgen op zowel nationaal als Europees niveau de mogelijkheid om, dan wel alleen, dan wel in groepsverband, juridische actie te ondernemen tegen bedrijven wanneer hun rechten worden geschonden.
- Verantwoordelijkheid voor voedselveiligheid in alle schakels van de keten door de verkopende partij aansprakelijk te stellen in het geval van gezondheidsschade of fraude.
- Sancties voor fraude staan in verhouding tot winst;
- De bewijslast bij gezondheidsrisico's veroorzaakt door producenten en verkopers wordt omgekeerd;

Voedsel en Gezondheid

Voeding en gezondheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Met de volksgezondheid is het volgens de Wereldgezondheidsorganisatie slecht gesteld: niet-overdraagbare ziekten, zoals obesitas, diabetes, en hart- en vaatziekten, rijzen de pan uit – niet alleen in Nederland, maar wereldwijd. Zorgkosten, die blijven toenemen, worden doorgespeeld naar de consument. De overheid kiest er voor om dit probleem aan te pakken via zelfreguleringsinitiatieven, zoals het Akkoord Verbetering Productsamenstelling. Dit beleid faalt. Dat is logisch, het winstbejag is het bestaansrecht van bedrijven, en dat staat haaks op het belang van de volksgezondheid.

Zeer belangrijk voor gezondheid en voedsel:

- Het recht op adequaat voedsel is een mensenrecht, en valt samen met het recht op gezondheid. Het beschermen van mensenrechten is in de eerste instantie een overheidstaak. foodwatch vindt dan ook dat de overheid haar verantwoordelijk hierin moet terugnemen, door maatregelen te treffen die de gezondheid van haar burgers voorop stellen.
- Etikettering moet consumenten op juiste en heldere wijze informeren over de voedselproducten die zij aanschaffen. Op de volgende vlakken krijgen consumenten bijvoorbeeld nu géén of onvoldoende informatie:
 - o Herkomst van (dierlijke) ingrediënten;
 - o Sluitende/herkenbare vermelding van e-nummers;
 - o Verborgene ingrediënten van dierlijke oorsprong;
 - o Gebruik van GGO-feed (of hormonen, of antibiotica) in dierlijke producten;
- Een wettelijk verbod op advertenties van ongezonde kinderproducten;

- Beleid dat gezond eten stimuleert en ongezond eten ontmoedigt, bijvoorbeeld via:
 - o Belastingen op ongezonde producten zoals frisdrank/suikerhoudende drank;
 - o Waarschuwinglabels op ongezonde producten;
 - o Een verbod op het gebruik van gezondheidsclaims op ongezonde producten;
 - o Het invoeren van verkeerslichtsysteem op etiketten.

Wetgevingsproces en borging

Wet- en regelgeving die de principes uit Europese voedselwetgeving (verordening 178/2002) moet toepassen is óf te zwak, of wordt onvoldoende geborgd. Dit kan te maken hebben met de grote lobbykracht van bedrijven in de voedselsector. Het gebrek aan transparantie over deze lobby, zowel in Nederland als in Europa, betekent dat de inzet en resultaten van deze lobby voor burgers, journalisten en maatschappelijke organisaties weinig of niet inzichtelijk is.

Om dit te veranderen is nodig dat:

- Er een verplicht lobby register in Den Haag komt;
- Elke schijn van belangenverstrengeling bij toezichthouders wordt voorkomen;
- De wetenschappelijke basis voor beleidsmaatregelen of toelatingsbeslissingen bestaat uit onafhankelijk, publiek toegankelijk wetenschappelijk onderzoek. Het kan niet zo zijn dat door industrie aangeleverde onderzoeken die een rol spelen bij de besluitvorming niet openbaar worden gemaakt, zoals bijvoorbeeld in het geval van bestrijdingsmiddelen zoals glyfosaat.

Versie 15 maart 2016